

ZVEZA ZA TEHNIČNO KULTURO SLOVENIJE

58. SREČANJE MLADIH RAZISKOVALCEV SLOVENIJE 2024

RAZISKOVALNA NALOGA
**ALI JE VOLK RES HUDOBEN IN LISICA RES
ZVITA?**

Raziskovalno področje: biologija-književnost

Interdisciplinarna področja

Avtor: Blaž Gregorn

Mentorici: Bojana Cingerli in Blanka Kovačec

Osnovna šola Maksa Durjave Maribor

Maribor, april 2024

KAZALO

1	UVOD	4
1.1	Namen oziroma cilji raziskovalne naloge	4
1.2	Hipoteze, ki sem si jih zastavil.....	4
1.3	Metodologija dela	5
2	TEORETIČNI DEL.....	6
2.1	Basen.....	6
2.2	Zgodovina basni.....	7
2.3	Literarnozgodovinski razvoj basni na Slovenskem.....	7
3	EMPIRIČNI DEL.....	8
3.1	IZPIS LASTNOSTI	8
3.2	PRIMERJAVA LASTNOSTI IZ KNJIGE BASNI IN LASTNOSTI, KI SO JIH NAPISALI SEDMOŠOLCI	11
3.3	PRIMERJAVA LASTNOSTI IZ KNJIGE BASNI IN TIPIZIRANIH LASTNOSTI	15
3.3.1	Tipizirane lastnosti v SSKJ	15
3.3.2	Lastnosti v naravoslovju	21
3.4	ANALIZA ANKETNEGA VPRAŠALNIKA	26
3.5	ANALIZA INTERVJUJEV	27
3.5.1	Analiza intervjuja o pticah z biologom, red. prof. dr. Francem Janžekovičem s Fakultete za naravoslovje in matematiko Univerze v Mariboru, strokovnjakom za ptice	27
3.5.2	Analiza intervjuja o živalih z biologom, red. prof. dr. Francem Janžekovičem s Fakultete za naravoslovje in matematiko Univerze v Mariboru	31
3.6	PRIMERJAVA IZPISANIH LASTNOSTI IN REALNIH LASTNOSTI.....	34
4	RAZPRAVA, INTERPRETACIJA REZULTATOV	36
5	SKLEP.....	37
6	DRUŽBENA ODGOVORNOST.....	39
7	PRILOGE	42
7.1	Anketni vprašalnik.....	42
7.2	Vprašanja za intervju o pticah s strokovnjakom, red. prof. dr. Francem Janžekovičem.....	44
7.3	Vprašanja za intervju o živalih s strokovnjakom, red. prof. dr. Francem Janžekovičem.	47

KAZALO TABEL

Tabela 1: Izpis živalskih lastnosti iz knjige Slovenske basni in živalske pravljice.....	8
Tabela 2: Moje ugotovitve in lastnosti sedmošolcev	12
Tabela 3: Moje ugotovitve in izpis lastnosti iz SSKJ.....	15
Tabela 4: Klasifikacija vseh izpisanih živali	22

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Zastopanost iz basni izpisanih živali glede na debli.	24
Graf 2: Razredi vretenčarjev glede na zastopanost v basnih.	25
Graf 3: Razredi nevretenčarjev glede na zastopanost v basnih.	26

KAZALO SLIK

Slika 1: Slovenske basni in živalske pravljice.....	8
Slika 2: Slikanica Volk in jagnje	11
Slika 3: Ilustracija basni Osel je osel.....	12
Slika 4: Palček oziroma stržek	30
Slika 5: Rumenooglavi kraljiček	30
Slika 6: Rdečeglavi kraljiček.....	31

POVZETEK

V raziskovalni nalogi sem najprej z analizo literature predstavil lastnosti živali iz slovenskih basni. Skušal sem ugotoviti, katere od lastnosti so tipizirane, katere lastnosti jim pripisujejo sedmošolci in kakšne so njihove lastnosti v resničnem življenju. Lastnosti sem sproti preverjal v strokovni literaturi in SSKJ, anketiral učence in naredil intervjuja s strokovnjakoma na tem področju. Živali sem tudi klasificiral. Na koncu sem primerjal izpisane lastnosti iz basni z lastnostmi učencev, tipiziranimi lastnostmi in tistimi, ki mi jih je podal poznavalec tega področja.

Ugotovil sem, da vse živali nimajo tipiziranih lastnosti in da se tiste s tipiziranimi lastnostmi v basnih ne izkažejo vedno s svojo značilno lastnostjo. Prav tako se lastnosti živali v basnih in v resničnem življenju razlikujejo.

Svoje ugotovitve bom predstavil vrstnikom pri urah slovenščine, povzetek naloge pa bo objavljen tudi na šolski spletni strani.

Zahvala

Hvala mentoricama za vse spodbude, napotke in potrpežljivost, hvala informatorju in sedmošolcem za sodelovanje, hvala staršema za podporo pri delu.

1 UVOD

Raziskovalno nalogo o basnih sem želel napisati zaradi več razlogov. Predlansko šolsko leto smo pri pouku slovenščine obravnavali basni. Tema me je zelo pritegnila, prav tako sem za pripravo na šolsko nalogo in v pisni nalogi napisal več izvirnih basni. Zanimalo me je, ali se bodo lastnosti, ki so živalim predpisane, potrdile tudi v realnosti in ali lahko prav vsaki živali pripišemo neko tipično lastnost. Prav tako me je zanimalo, katere lastnosti sedmošolci pripisujejo določenim živalim. Želel sem ugotoviti, ali v basnih večinoma nastopajo najvišje razvite živalske vrste, tj. sesalci.

1.1 Namen oziroma cilji raziskovalne naloge

- I. Raziskovanje obravnavane teme s pomočjo strokovne literature: klasifikacijskih skupin s pomočjo učbenika za naravoslovje in tipiziranih lastnosti iz SSKJ.
- II. Analiza literature: izpisovanje lastnosti živali iz slovenskih basni.
- III. Intervjuja s strokovnjakom, ki bosta potrdila ali ovrgla izpisane lastnosti.
- IV. Anketni vprašalnik za učence s ciljem ugotoviti, ali zastavljeni hipotezi 2 in 3 držita.
- V. Predstavitev ugotovitev svojim vrstnikom.

1.2 Hipoteze, ki sem si jih zastavil

1. hipoteza: Menim, da bom ugotovil, da se bodo lastnosti živali v resničnem svetu in v basnih zelo razlikovale.
2. hipoteza: Večina učencev bo dobro poznala tipizirane lastnosti živali iz basni.
3. hipoteza: Za manj znane lastnosti živali iz basni pa učenci le-teh večinoma ne bodo poznali.
4. hipoteza: V basnih imajo živali vedno enake lastnosti, zato je so le-te tipizirane.
5. hipoteza: V basnih nastopa največ sesalcev.

1.3 Metodologija dela

Najprej sem se seznanil z literaturo na to temo, nato sem s pomočjo analize literature izpisal lastnosti živali iz basni. S pomočjo anketnega vprašalnika sem preveril, koliko so med sedmošolci poznane lastnosti živali iz basni in katere lastnosti pripisujejo živalim, katerih lastnosti pa v basnih ne poznajo. Z metodo primerjave sem proučil svoj izpis lastnosti, dodeljene lastnosti s strani sedmošolcev in tipizirane lastnosti, ki jih navaja SSKJ. S pomočjo virov sem klasificiral živali, ki nastopajo v basnih. Rezultate sem interpretiral s pomočjo metode analize in sinteze. Opravil sem intervjuja s strokovnjakom z namenom preveriti, ali izpisane lastnosti ustrezajo tistim, ki jih imajo obravnavane živali v resničnem življenju.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Basen

Basen je kratka poučna pripoved v vezani ali nevezani besedi. V njej nastopajo živali, predmeti ali rastline, ki so posebljeni in imajo tipizirane posamezne lastnosti (volk je požrešen, lisica je zvita ...). Število nastopajočih je omejeno, pogosto je prisoten dvogovor. Značilnost basni je nauk (morala), razložen s preprosto, kratko zgodbo večinoma na koncu, včasih pa ga moramo poiskati tudi sami (Honzak, M. 1996, str. 28).

Basni so ponavadi zgrajene iz kratke ponazoritvene zgodbe (dogodka, pripetljaja iz vsakdanjega življenja) in pouka ali nauka. Tvorijo prehod od pravljic k pripovedkam. Blizu so tudi živalskim pravljicam, a se od njih razlikujejo po dolžini, saj so krajše. S svojimi nauki ali poučnostjo so žive v vsakem času, kar jim omogoča trdoživost ter prenašanje iz tisočletja v tisočletje.

Nekaterim živalim v basnih so pripisane človeške lastnosti, ki so "pregovorne" oziroma splošno znane, torej imajo vedno enake lastnosti (volk, mravlja, lev, lisica ...). Določimo jih z opazovanjem njihovega izgleda, gibanja, odzivanja (delovna vnema mravlje oziroma čebele, lev s svojo grivo, mogočnim trupom in gibčnostjo daje videz mogočnosti in moči). Človeške moralne lastnosti tako označujemo glede na podobnost s "pregovornimi" živalmi (Golob, B. (et al.) 2015, str. 119).

Tipizirane lastnosti lahko zrcali tudi nauk, ki je pogosto v obliki pregovora (Osel gre samo enkrat na led. Volk dlako menja, a narave nikdar.).

Basen je definirana tudi kot duhovita kratka zgodba, ki z ironijo in izraženim naukom opozarja na napake ljudi. Lahko je zapisana v verzih ali prozi – tiste, ki so zapisane v obliki poezije, imajo določen ritem, pogosto pa vsebujejo tudi rimo (Kodre, P. 2022, str. 105).

Izraz basen je iz staroslovanske besede bajati, kar pomeni pripovedovati. Napisane so v vezani ali nevezani besedi. V njih nastopajo živali s človeškimi lastnostmi. Ponavadi so kratke, na koncu je moralni nauk, ki hoče bralca poučiti za življenje (Cirman M. (et al.) 2007, str. 63).

Basen je torej kratka didaktična ali poučna pripoved. Vsebuje preprosto dogajanje, v katerem nastopajo živali s človeškimi lastnostmi, in nauk ali moralo. Lahko je napisana v verzih ali prozi

2.2 Zgodovina basni

Basen je nekje okoli srednjega veka prišla iz Indije in Egipta v Grčijo.

Najbolj znan grški basnopisec je Ezop. Zgodovinar Herodot nam pove, da je bil suženj na otoku Samosu. Živel je v 6. stoletju pred našim štetjem. Najprej je svoje basni ustno izročil in jih šele kasneje zapisal.

Znan rimski basnopisec je bil Feder (latinsko Phaedrus). Rojen je bil v Makedoniji. Njegove basni so najbolj častili v srednjem veku.

Basnopisci so basni prilagodili vsaki dobi. V srednjem veku so stare prozne basni povezovali v cerkvene pridige kot prilike, to je posebne poučne zgodbe.

Basni je priporočal tudi največji reformator Martin Luter. Po njegovem mnenju je bila basen na drugem najpomembnejšem mestu takoj za biblijo.

Ponovno se je basen razcvetela v 17. in 18. stoletju. Pri Francozih je pisal najboljše basni La Fontaine, ki je dal basni spet verzno obliko in umetniško vrednost, pri Angležih Moor, pri Nemcih Lessing, pri Italijanih Gozzi, pri Rusih Krilov in pri Srbih Obradović (Petkovšek, D. 1967, str. 97).

2.3 Literarnozgodovinski razvoj basni na Slovenskem

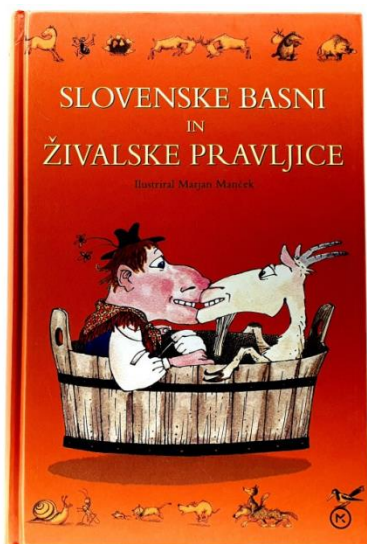
V Slovenijo so prišle prve basni v dobi razsvetljenstva. Pisal jih je Valentin Vodnik, na primer Sraka in mlade ali Nemški in kranjski konj. Pozneje je Anton Martin Slomšek basni, ki jih je slišal med ljudstvom, zapisal in objavljaj v Drobtinicah, čitanki za otroke in odrasle. Želel je vzgojno vplivati na bralca, tako da ga je s poučnimi primeri iz živalskega sveta poučil. Basni, ki jih je slišal med ljudstvom, je zapisoval tudi Janez Trdina. Kasneje so mu sledili Josip Stritar, Simon Jenko, Matija Valjavec in Fran Levstik. Ustvarili so jih tudi Ivan Cankar, Josip Murn in Dragotin Kette. Slavko Pregl je pri Cankarjevi založbi leta 1978 izdal delo z naslovom Basni. Še vedno so torej priljubljene, čeprav so danes včasih zelo blizu satiri – zbadljivi šali (Petkovšek, D. 1967, str. 97, 98).

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 IZPIS LASTNOSTI

Odločil sem se, da lastnosti izpišem iz zbirke slovenskih basni Slovenske basni in živalske pravljice, ki jih je zbral in uredil Alojzij Bolhar (2005). Omejil sem se na 44 živali, čeprav jih v basnih nastopa še več. Ptice sem združil tudi v nadpomenko.

Slika 1: Slovenske basni in živalske pravljice

Ugotovitve sem predstavil v spodnji tabeli.

Tabela 1: Izpis živalskih lastnosti iz knjige Slovenske basni in živalske pravljice.

lisica – zvita, iznajdljiva, lačna, radovedna, neumna
petelin – pameten, iznajdljiv, dobrosrčen
zajec – samovšečen, bojazljiv
dihur – prestrašen, smrdeč
orel – plenilski, hiter
volk – požrešen, krvoloč, močan, strahopeten

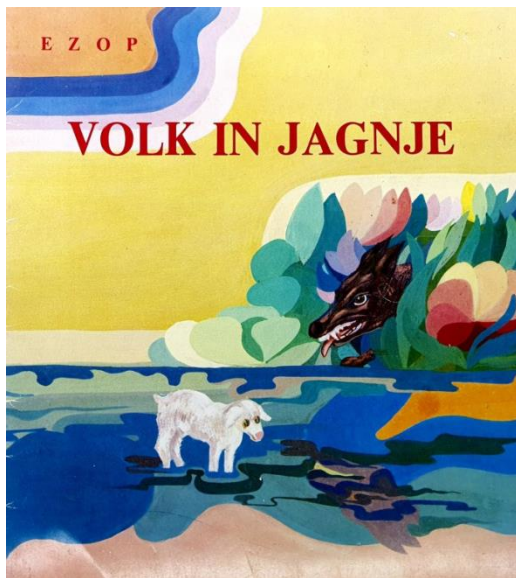
medved – iznajdljiv, bahav, hvaležen človeku, močan
merjasec – vedno pripravljen na boj
kokoš – naivna, pogumna, pametna, samovšečna
ptica (sraka, sova) – pametna
veverica – vesela, pametna, prepirljiva
želva – vztrajna
golob – ranljiv, neumen, dober
vrabec – rad pomaga, odločen, preudaren
palček – iznajdljiv, droben
lastovka – rada pomaga
čebela – pridna, marljiva, delavna, misli na druge, prijazna
čmrlj – sebičen, neroden, len, obilen, rejen
ptič (škrjanec) – zaupljiv
muren – neodgovoren, nedelaven, pevec, godec
mravlja – delavna, pridna
muha – nezadovoljna, nadležna, nesramna
kresnica – nesramna, samovšečna
vol – priden, delaven
pajek – pameten, prebrisan, samovšečen
polž – počasen, moder, humoren
pes – zvest, prijazen, krvoloč

mačka – pogumna, ošabna
miš - lakomna, strahopetna
kobilica – hitra, nesramna, poskočna
žrebe – veselo, poskočno
konj – zvit
čaplja – zvita, preudarna, predrzna
opica – modra, prevzetna, zvita
kozel – dobrosrčen, naiven
ovca – pohlevna
jež – egoističen, dvoličen
polh – naiven
lev – močan, odločen, pogumen
osel – neumen
gad – nevaren
belouška – sebična
žaba – glasna, vztrajna
riba – žalostna

3.2 PRIMERJAVA LASTNOSTI IZ KNJIGE BASNI IN LASTNOSTI, KI SO JIH NAPISALI SEDMOŠOLCI

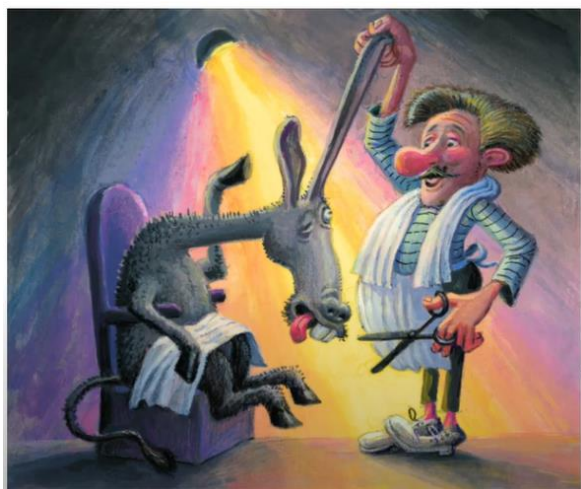
Anketiral sem 23 sedmošolcev. Anketo sem naslovil Lastnosti živali v basnih in naročil učencem, naj napišejo čim več lastnosti, za katere se jim zdi, da veljajo za posamezno žival. V tabeli je bilo navedenih 44 živali. Vprašal sem jih še, katere basni so do tedaj obravnavali v šoli.

Ugotovil sem, da so sedmošolci do reševanja anketnega vprašalnika obravnavali dve basni, in sicer Volk in jagnje ruskega basnopisca Ivana Andrejeviča Krilova iz dobe razsvetljenstva ter Osel je osel Vladimirja Pavšiča – Mateja Bora, slovenskega literarnega ustvarjalca med drugo svetovno vojno in po njej.

Slika 2: Slikanica Volk in jagnje

Pri navedbi lastnosti sedmošolcev sem izpustil pridevnike za barve, saj so se le-te pri posameznih živalih bodisi ponavljale (npr. lisica – oranžna, kobilica – zelena) bodisi razlikovale (npr. mačka – črna, bela, siva), hkrati pa ne gre za lastnosti, ki bi se lahko nanašale na ljudi. Ostale pridevnike, četudi so bili subjektivne narave (npr. grd, lep) ali nasprotnega pomena (npr. glasen, tih), sem ohranil, saj sem menil, da bodo podrobne oznake pripomogle k prepoznavanju ustreznosti pripadajočih lastnosti v resničnem življenju živali. Slogovno zaznamovane izraze sem po možnosti zamenjal s slogovno nezaznamovanimi (npr. tečen – nadležen, srčkan – ljubek).

Slika 3: Ilustracija basni Osel je osel

Svoje ugotovitve sem primerjal z ugotovitvami sedmošolcev. Tipične lastnosti sem podčrtal.

Tabela 2: Moje ugotovitve in lastnosti sedmošolcev.

Moje ugotovitve	Lastnosti sedmošolcev
lisica – <u>z</u> vita, iznajdljiva, lačna, radovedna, neumna	lisica – <u>z</u> vita, lažniva, tatinska, poredna, nesramna, lepa, požrešna, hitra, prijazna
petelin – pameten, iznajdljiv, dobrosrčen	petelin – nesramen, glasen, vesel, napadalen, hiter, prestrašen, nagajiv, važen
zajec – samovšečen, <u>bo</u> jazljiv	zajec – poskočen, hiter, <u>strahopeten</u> , živahen, tih, požrešen, napadalen
dihur – prestrašen, <u>smrdeč</u>	dihur – <u>smrdeč</u> , hiter, sramežljiv
orel – <u>plenilski</u> , hiter	orel – pameten, hiter, velik, nevaren, ostroviden, napadalen, <u>plenilski</u> , jezen, požrešen, glasen
volk – <u>požrešen</u> , krvoločen, močan, strahopeten	volk – glasen, napadalen, boječ, <u>požrešen</u> , velik, močan, nevaren, tih, skrivnosten, krvoločen, mesojed
medved – iznajdljiv, bahav, hvaležen človeku, <u>močan</u>	medved – jezen, <u>močan</u> , velik, napadalen, debel, puhast, zaspan, lačen, kradljiv, kosmat, glasen, hiter

merjasec – <u>vedno pripravljen na boj</u>	merjasec – nevaren, hiter, <u>napadalen</u> , debel, velik, nadležen, umazan, smrdeč, kosmat, tolst, zaspan
kokoš – <u>naiivna</u> , pogumna, pametna, samovšečna	kokoš – tiha, glasna, <u>neumna</u> , pametna, nezaupljiva, nadležna, majhna, zaščitniška, prijazna, delovna
ptica (sraka, sova) – pametna	ptica – spretna, hitra, vesela, pridna, prijazna, delovna, majhna, zaščitniška, pojoča, leteča, glasna, svobodna, selitvena
veverica – vesela, <u>pametna</u> , prepirljiva	veverica – hitra, <u>pametna</u> , delovna, pridna, zvita, iznajdljiva, pozabljiva, kosmata, zaupljiva, močna, majhna, plašna, lepa
želva – vztrajna	želva – počasna, tiha, mirna, dolgočasna, lepa, zaspana, trdna
golob – ranljiv, <u>neumen</u> , dober	golob – nadležen, kužen, pameten, <u>neumen</u> , umazan, nagajiv, glasen, lačen, malomaren
vrabec – rad pomaga, odločen, preudaren	vrabec – lep, miren, hiter, glasen, debelušen, majhen, dolgočasen, puhast, zaupanja vreden, ima lep glas, leteč
palček – iznajdljiv, <u>droben</u>	palček – lep, <u>majhen</u> , vrtni, puhast, dolgočasen, počasen, raznovrsten, tih, miren, trdoživ, radoveden
lastovka – rada pomaga	lastovka – hitra, pridna, pozabljiva, radovedna, lepa, glasna, puhasta, zaupljiva, sodelovalna, selitvena, pomladna, leteča, majhna
čebela – pridna, <u>marljiva</u> , <u>delavna</u> , misli na druge, prijazna	čebela – majhna, nadležna, <u>delavna</u> , hitra, glasna, pametna, <u>pridna</u> , <u>marljiva</u> , napadalna, sladka, pomembna, zaščitniška, hudobna
čmrlj – sebičen, <u>neroden</u> , len, <u>obilen</u> , rejen	čmrlj – nadležen, <u>debel</u> , <u>debelušen</u> , velik, delaven, požrešen, priden, hiter, grd, puhast, napadalen, poreden
ptič (škrjanec) – zaupljiv	ptič – glasen, lep, hiter, velik, majhen, pojoč, svoboden, pernat, leteč, kosmat, puhast
muren – neodgovoren, nedelaven, <u>pevec</u> , <u>godec</u>	muren – grd, nesramen, grozljiv, nadležen, hiter, sramežljiv, moder, <u>glasen</u>
mravlja – <u>delavna</u> , <u>pridna</u>	mravlja – majhna, <u>pridna</u> , <u>delavna</u> , močna, mirna, tiha
muha – nezadovoljna, <u>nadležna</u> , nesramna	muha – glasna, dolgočasna, nesramna, <u>nadležna</u> , suha, hitra, umazana, krvava, debela, mesarska
kresnica – nesramna, <u>samovšečna</u>	kresnica – <u>lepa</u> , svetla, majhna, vidna, prašna

vol – priden, delaven	vol – lep, grd, nesramen, nevaren, napadalen, hiter, velik, počasen, <u>zabit</u> , divji, močan
pajek – pameten, prebrisan, samovšečen	pajek – nevaren, strašljiv, grd, grozljiv, potrpežljiv, spreten, strupen, kosmat, raznovrsten, boleč, nesramen
polž – <u>počasen</u> , moder, humoren	polž – <u>počasen</u> , sluzast, previden
pes – <u>zvest</u> , prijazen, krvoločen	pes – lep, <u>zvest</u> , zlat, zabaven, lačen, mesojed, ljubeč, zaupljiv, igriv, prijazen, cartljiv, močan, kosmat, hiter, umazan, glasen, majhen
mačka - pogumna, ošabna	mačka – <u>lepa</u> , mesojeda, zaščitniška, kosmata, cartljiva, srčkana, puhasta, imenitna, ljubka, fina, lena
miš - lakomna, strahopetna	miš – <u>tiha</u> , lačna, majhna, pridna, hitra, smrdljiva, iznajdljiva
kobilica – hitra, nesramna, <u>poskočna</u>	kobilica – <u>lepa</u> , majhna, <u>poskakujoča</u> , grda, nesramna, nadležna
žrebe – veselo, <u>poskočno</u>	žrebe – lepo, majhno, divje, nebogljeno, <u>igrivo</u> , prestrašeno, milo, tiho, prijazno, ljubeznivo, ljubko, hitro
konj – zvit	konj – hiter, lep, ljubeč, velik, napadalen, priden, vzkipljiv, trapast, divji
čaplja – zvita, preudarna, predrzna	čaplja – velika, suha, glasna, pametna, previdna, elegantna, leteča, kosmata, smrdljiva, požrešna, čudna
opica – modra, prevzetna, zvita	opica – <u>nora</u> , grda, <u>lepa</u> , nevarna, požrešna, pametna, vesela, dobra, nagajiva, dlakava, napadalna, igriva, velika, smešna, divja
kozel – dobrosrčen, <u>naiven</u>	kozel – košat, hiter, poskakujoč, čuden, len, lep, <u>zabit</u> , požrešen, napadalen, kosmat
ovca – <u>pohlevna</u>	ovca – <u>lepa</u> , topla, puhasta, okrogla, mehka, košata, pridna, delovna, glasna, umazana, čista, pobrita
jež – egoističen, dvoličen	jež – <u>bodičast</u> , okrogel, majhen, sramežljiv, počasen
polh – naiven	polh – lep, grd, majhen, hiter, len, puhast, napadalen, <u>zaspan</u>
lev – <u>močan</u> , odločen, pogumen	lev – lep, nevaren, hiter, napadalen, neusmiljen, velik, <u>močan</u> , lačen, ukazovalen, neustrašen, divji, len
osel – <u>neumen</u>	osel – delaven, velik, glasen, počasen, trmast, len, <u>neumen</u>
gad – <u>nevaren</u>	gad – strupen, dolg, zvit, luskast, <u>nevaren</u> , napadalen
belouška – sebična	belouška – ljubka, plašna, zvita, hitra, drzna
žaba – <u>glasna</u> , vztrajna	žaba – poskočna, regljajoča, <u>glasna</u> , vodna

riba – žalostna	riba – plašna, spolzka, neumna, grda, lepa
-----------------	--

3.3 PRIMERJAVA LASTNOSTI IZ KNJIGE BASNI IN TIPIZIRANIH LASTNOSTI

3.3.1 Tipizirane lastnosti v SSKJ

Lastnosti posameznih živali sem iskal v spletnih slovarjih Fran.

Tabela 3: Moje ugotovitve in izpis lastnosti iz SSKJ.

Moje ugotovitve	Izpis lastnosti iz SSKJ
lisica – <u>zvita</u> , iznajdljiva, lačna, radovedna, neumna	lisica – ekspresivno <i>zvit, prebrisan človek, zlasti ženska</i>
petelin – pameten, iznajdljiv, dobrosrčen	petelin – ekspresivno <i>kdor se hitro razburi, stepe</i>
zajec – samovšečen, <u>bojazljiv</u>	zajec – slabšalno <i>bojazljiv, strahopeten človek</i>
dihur – prestrašen, <u>smrdeč</u>	dihur – smrdi kot dihur <i>zelo, močno</i>
orel – <u>plenilski</u> , hiter	orel – knjižno, ekspresivno <i>odločen, pogumen</i>
volk – <u>požrešen</u> , krvoločan, močan, strahopeten	volk – slabšalno <i>krvoločan, neusmiljen človek</i>
medved – iznajdljiv, bahav, hvaležen človeku, <u>močan</u>	medved – ekspresivno <i>močen, okoren, navadno dobrodušen človek</i>
merjasec – <u>vedno pripravljen na boj</u>	merjasec – nizko <i>pohoten, nasilen moški</i>
kokoš – <u>naivna</u> , pogumna, pametna, samovšečna	kokoš – slabšalno <i>ženska, ki je neumna, omejena ali se ji to pripisuje</i>
ptica (sraka, sova) – pametna	ptica – ekspresivno, navadno s prilastkom <i>iznajdljiva, prebrisana ženska: sosedovo dekle je prava ptica</i>

veverica – vesela, pametna, prepirljiva	veverica – ekspresivno poglej, kakšna veverica je <i>ljubka, živahna ženska</i> ; pleza kot veverica spretno, gibčno, hitro; živahen kot veverica zelo, izredno živahen
želva – vztrajna	želva – plazilec z oklepom iz roževinastih plošč, ki ščiti hrbet in trebuh; starorimska vojaška formacija, v kateri enota v tesnem postroju za zaščito pred izstrelki drži ščite ob straneh in nad glavo
golob – ranljiv, neumen, dober	golob – <i>ptica z majhno glavo, kratkim vratom in krepkim telesom</i> : golob gruli; poudarjeno ~ miru [simbol]; golobica – človeško, poudarjeno [mlada, ljubka ženska]
vrabec – rad pomaga, odločen, preudaren	vrabec – živeti brez skrbi kot vrabec v prosu
palček – iznajdljiv, <u>droben</u>	palček – ekspresivno <i>zelo majhen človek</i>
lastovka – rada pomaga	lastovka – spleta gnezdo
čebela – <u>pridna</u> , marljiva, delavna, misli na druge, prijazna	čebela – pridna kot čebela
čmrlj – sebičen, <u>neroden</u> , len, <u>obilan</u> , rejen	čmrlj – <i>čebeli podobna žuželka z debelim, kosmatim telesom</i>
ptič (škrjanec) – zaupljiv	ptič – ekspresivno, navadno s prilastkom <i>iznajdljiv, prebrisan človek</i> : sosed je šele pravi ptič
muren – neodgovoren, nedelaven, <u>pevec</u> , <u>godec</u>	muren – po senožetih se oglašajo murni; cvrčanje murnov / čri čri čri, prepevajo murni
mravlja – <u>delavna</u> , <u>pridna</u>	mravlja – ves dan dela kakor mravlja <i>zelo pridno</i> ; priden je kot mravlja <i>zelo</i>
muha – nezadovoljna, <u>nadležna</u> , nesramna	muha – črne, nadležne, ekspresivno sitne muhe
kresnica – nesramna, <u>samovšečna</u>	ekspresivno <i>kresnička</i> ; kresnica – iz etnologije dekle v beli obleki, ki v kresni noči z obhodi in obrednim petjem ljudem izraža dobre želje, prosi za dobro letino
vol – priden, delaven	vol – slabšalno <i>neumen, nedomiseln človek</i>
pajek – pameten, prebrisan, samovšečen	pajek – ekspresivno razpenja mrežo; po kotih je bilo precej pajkov; suh kot pajek
polž – <u>počasen</u> , moder, humoren	polž – ekspresivno <i>kdor hodi, dela počasi</i>

pes – <u>zvest</u> , prijazen, krvoloč	pes – kot psa izraža, poudarja, da kako neugodno, težavno dejanje, stanje nastopa v veliki meri; živeti kot pes v slabih pogojih; zvest kot pes popolnoma, brezpogojno zvest, vdan
mačka – pogumna, ošabna	mačka – ekspresivno privlačna ženska; gledati se kot pes in mačka nenehno se prepirati; biti v slabih, sovražnih odnosih
miš – lakomna, strahopetna	miš – igra mačke z mišjo izkazovanje, izražanje premoči nad kom; siva miška neopazna, nevpadljiva, povprečna oseba; tih kot miška zelo, čisto tih, molčeč; nemoteč; neopazen
kobilica – hitra, nesramna, <u>poskočna</u>	kobilica – skakati kot kobilica lahko skakati, se gibati, premikati
žrebe – veselo, <u>poskočno</u>	žrebe – skakati kakor žrebe
konj – zvit	konj – slabšalno <i>velik, neroden človek</i> : si pa res konj / kot psovka glej, kam stopiš, konj
čaplja – zvita, preudarna, predrzna	čaplja – čaplje letijo v dolgi vrsti
opica – modra, prevzetna, zvita	opica – slabšalno <i>kdor nekritično posnema vedenje, ravnanje koga drugega</i> : ta opica prevzame od svojih sošolcev vse potrebno in nepotrebno // <i>človek z nenaravno, izumetničeno zunanostjo ali vedenjem, zlasti ženska</i> : to je prava opica / kot psovka opica neumna; slabšalno omejen, neinteligenten človek, po vedenju podoben opici
kozel – dobrosrčen, naiven	kozel – slabšalno <i>neumen, neresen človek</i> : kaj bi s tem kozlom; kozel neumni
ovca – <u>pohlevna</u>	ovca – ekspresivno <i>pohleven, ubogljiv človek</i> : vse življenje je bil ponižna ovca
jež – egoističen, dvoličen	jež – jež piha, teka, se zvije v klobčič
polh – naiven	polh – spi kot polh <i>trdno</i> ; debel kot polh
lev – <u>močan</u> , odločen, pogumen	lev – ekspresivno <i>hraber, neustrašen, junaški moški</i>
osel – <u>neumen</u>	osel – slabšalno <i>omejen, neumen človek</i>
gad – <u>nevaren</u>	gad – ekspresivno <i>kdor je v čem izkušen, spreten</i> ; slabšalno <i>hudoben, nesramen človek</i>
belouška – sebična	belouška – nestrupena kača s svetlejšima pegama na zadnjem delu glave, ki živi zlasti ob vodi
žaba – <u>glasna</u> , vztrajna	žaba – slabšalno <i>bahav, nadut, aroganten človek ali po videzu neprijeten človek</i>
riba – žalostna	riba – počutiti se kot riba na suhem neugodno, slabo

Pri izpisu lastnosti sem predvideval, da bodo le-te pri bolj znanih živalih vedno tipizirane. Slednje sem preveril v SSKJ in ugotovil, da lastnosti pri vseh živalih niso tipizirane, saj iz navedene razlage ali zгледа ni mogoče razbrati nobene značajske lastnosti, dejavnosti, oblike, povezane z značajem živali, kot npr. pri želvi, pri kateri izvemo le, da je plazilec z oklepom iz roževinastih plošč, ki ščiti hrbet in trebuh.

Pri nekaterih živalih najdemo torej le značilno obliko, npr. pri čmrlju debelo, kosmato telo, ali dejavnost, npr. pri čaplji, ki leti, lastovki, ki spleta gnezdo, murnu, ki poje, in žrebetu, ki skače, a bi se tudi iz tega dalo izpeljati tipično lastnost.

Tipične lastnosti živali so lahko:

lisica – zvrta,

petelin – jezljiv,

zajec – bojazljiv,

dihur – smrdljiv,

orel – odločen, pogumen,

volk – neusmiljen,

medved – močan,

merjasec – nasilen,

kokoš – neumna,

ptica – prebrisana,

veverica – živahna,

želva – trdoživa,

golob – miroljuben,

vrabec – brezskrben,

palček – droben,
lastovka – domoljubna,
čebela – pridna,
čmrlj – okoren,
ptič – iznajdljiv,
muren – brezskrben,
mravlja – pridna,
muha – sitna,
kresnica – ljubka,
vol – neumen,
pajek – suh,
polž – počasen,
pes – zvest,
mačka – privlačna,
miš – molčeča,
kobilica – poskočna,
žrebe – poskočno,
konj – neroden,
čaplja – družabna,
opica – neumna,
kozel – neumen,
ovca – pohlevna,

jež – zbadljiv,

polh – zaspan,

lev – neustrašen,

osel – neumen,

gad – hudoben,

belouška – ljubka,

žaba – bahava,

riba (na suhem) – žalostna.

Četrto hipotezo *V basnih imajo živali vedno enake lastnosti, zato je so le-te tipizirane sem ovrigel.*

Samo hipotezo sem namreč oblikoval vzročno–posledično. Izkazalo pa se je, da pri bolj znanih živalih njihova tipizirana lastnost sicer obvelja, ne vpliva pa vselej na samo sporočilo basni. Pogosto namreč nastopajo živali iste vrste, npr. Stara in mlada lisica, kjer se izkaže, da je starejši bolj moder.

Prav tako se npr. lisica v basni Volk in lisica prvemu posmehuje, ker je padel v volčjo jamo, a nazadnje še sama pade vanjo. Basen nas uči, da se bo kmalu zgodila nesreča tistemu, ki se posmehuje drugemu.

Pri nekaterih živalih je težko izluščiti tipizirano lastnost, še posebej pri pticah, pa tudi nekaterih drugih živalih, kot so veverica, želva, konj, jež ... Pri tem sem si pomagal s pomočjo SSKJ-ja, a sem ponovno naletel na protislovja, saj v basni npr. miši niso molčeče niti se jim ne pripeti nič takšnega, da bi od tedaj naprej molčale.

Pri branju živalske pravljice Volk, pes in mačka sem npr. zasledil tudi netipično lastnost volka, da je prestrašen. Ko čaka na spopad s psom, na kateri naj bi oba prišla s spremljevalcem, si sam izbere medveda, psa pa spremlja mačka, ki hodi pred njim z visoko dvignjenim repom. Volk je ne prepozna, zato predlaga medvedu, da zleze na hrast, sam pa se skrije v listje in ves prestrašen posluša, kaj bo. Ko nekoliko dvigne glavo, listje zašumi, maček, misleč da je miška, zagleda

njegovo uho in zgrabi uho s tacami, volk pa se prestraši še huje, skoči pokonci, se zaleti v bližnjo skalo in se ubije. Maček se zboji volka in skoči na hrast, medved pa, vedoč da je maček ubil volka, meni, da je sedaj na vrsti še sam, zato skoči z drevesa in se ubije na skalah. Tako maček pokonča obe zveri in s psom se veselo odpravita domov.

Izkaže se torej, da vse živali nimajo vedno tipiziranih lastnosti.

3.3.2 Lastnosti v naravoslovju

Odločil sem se, da raziščem še kraljestvo živali. Kraljestvo živali namreč delimo na dve veliki skupini, in sicer na vretenčarje in nevretenčarje.

Vretenčarji imajo hrbtenico iz vretenc. Med **vretenčarje** torej sodijo **sesalci, ptice, dvoživke, ribe in plazilci**, med **nevretenčarje** pa **žuželke, pajkovci, raki in mehkužci**. Nevretenčarji nimajo notranjega ogrodja – kosti (Kraljestvo živali, str. 282).

Glavni kriterij za razvrščanje organizmov v sistem je sorodnost, poleg tega pa imajo še druge skupne značilnosti.

Vretenčarji so obsežna, a raznolika skupina organizmov. Vsem je skupno, da imajo notranje osnovno ogrodje – hrbtenico iz vretenc, po čemer je skupina dobila ime. V hrbtenici leži hrbtenjača, ki se v glavi nadaljuje v možgane; le-ti so dobro razviti, prav tako čutila. Na trupu živali so, razen pri nekaterih izjemah, kot npr. kače, različno oblikovane okončine (plavuti, kraki, peruti ...).

Sesalci imajo dlako in kotijo žive mladiče, ki pri materi sesajo mleko.

Ptice imajo perje, ležejo jajca, številne med njimi letajo s krili.

Pri dvoživkah je razvoj jajčec in mladičev vezan na vodo. Zanje je značilna preobrazba, saj ličinke živijo v vodi in dihajo s škrgami, odrasle živali pa dihajo večinoma s pljuči (in s kožo).

Ribe živijo v vodi. Hrustančnice imajo ogrodje iz hrustanca, kostnice pa iz kosti. Njihove okončine so plavuti.

Plazilci imajo notranje ogrodje s hrbtenico. V čeljustih imajo zobe. Koža je debela in trda, pokrita z luskami. Jajca ležejo v pesek.

Nevretenčarji so zelo raznolika skupina živali, a je vsem skupno to, da notranjega ogrodja ne sestavljajo kosti.

Žuželke, pajkovci in raki so členonožci. Mehkužci živijo večinoma v vodi, le nekatere vrste polžev živijo na kopnem (Živali razvrščamo v sistem, str. 140–151).

Žuželke imajo glavo, oprsje in zadek, iz oprsja pa jim rastejo trije pari nog. Pajkovci imajo glavoprsje in zadek, iz glavoprsja pa jim rastejo štirje pari nog. Raki imajo glavoprsje in zadek, obdaja pa jih trdno ogrodje. Mehkužci imajo mehko telo; mednje štejemo polže, školjke in glavonožce (Kraljestvo živali, str. 285).

V razpredelnico sem vpisal, v katero deblo in razred spada posamezna žival.

Tabela 4: Klasifikacija vseh izpisanih živali.

ŽIVAL	DEBLO	RAZRED
Lisica	vretenčarji	sesalci
Petelin	vretenčarji	ptice
Zajec	vretenčarji	sesalci
Dihur	vretenčarji	sesalci
Orel	vretenčarji	ptice
Volk	vretenčarji	sesalci
medved	vretenčarji	sesalci
merjasec	vretenčarji	sesalci
Kokoš	vretenčarji	ptice
ptica (sraka, sova)	vretenčarji	ptice
veverica	vretenčarji	sesalci
Želva	vretenčarji	plazilci
Golob	vretenčarji	ptice
Vrabec	vretenčarji	ptice
Palček	vretenčarji	ptice
lastovka	vretenčarji	ptice
Čebela	nevretenčarji	žuželke
Čmrlj	nevretenčarji	žuželke
ptič (škrjanec)	vretenčarji	ptice
Muren	nevretenčarji	žuželke
mravlja	nevretenčarji	žuželke

Muha	nevretenčarji	žuželke
kresnica	nevretenčarji	žuželke
Vol	vretenčarji	sesalci
Pajek	nevretenčarji	pajkovci
Polž	nevretenčarji	mehkužci
Pes	vretenčarji	sesalci
Mačka	vretenčarji	sesalci
Miš	vretenčarji	sesalci
kobilica	nevretenčarji	žuželke
Žrebe	vretenčarji	sesalci
Konj	vretenčarji	sesalci
Čaplja	vretenčarji	ptice
Opica	vretenčarji	sesalci
Kozel	vretenčarji	sesalci
Ovca	vretenčarji	sesalci
Jež	vretenčarji	sesalci
Polh	vretenčarji	sesalci
Lev	vretenčarji	sesalci
Osel	vretenčarji	sesalci
Gad	vretenčarji	plazilci
belouška	vretenčarji	plazilci
Žaba	vretenčarji	dvoživke
Riba	vretenčarji	ribe

Pri razvrščanju živali sem predvideval, da bo v basnih nastopalo največ sesalcev, saj so tista skupina živali, ki je človeku najbližja.

Sesalci kotijo žive mladiče (izjema sta kljunaš in kljunati ježek, ki ležeta jajca), pri materi sesajo mleko. Sesalci imajo stalno telesno temperaturo in z dlako pokrito kožo. Med sesalce uvrščamo tudi človeka (Živali razvrščamo v sistem, str. 147).

Spodnji graf prikazuje razmerje med zastopanostjo vretenčarjev in nevretenčarjev v basnih. Izmed 44 izpisanih živali je 35 vretenčarjev, kar je 79,5 %, in 9 nevretenčarjev, kar predstavlja 20,5 %.

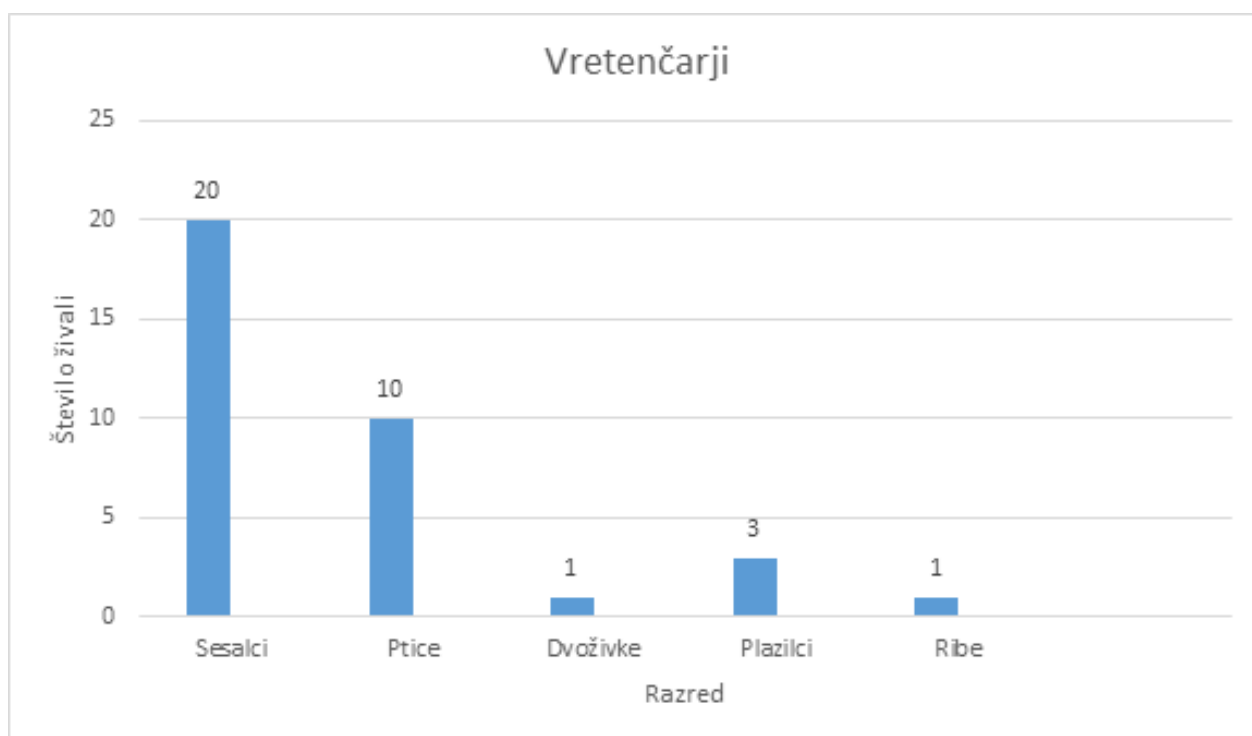

Graf 1: Zastopanost iz basni izpisanih živali glede na debli.

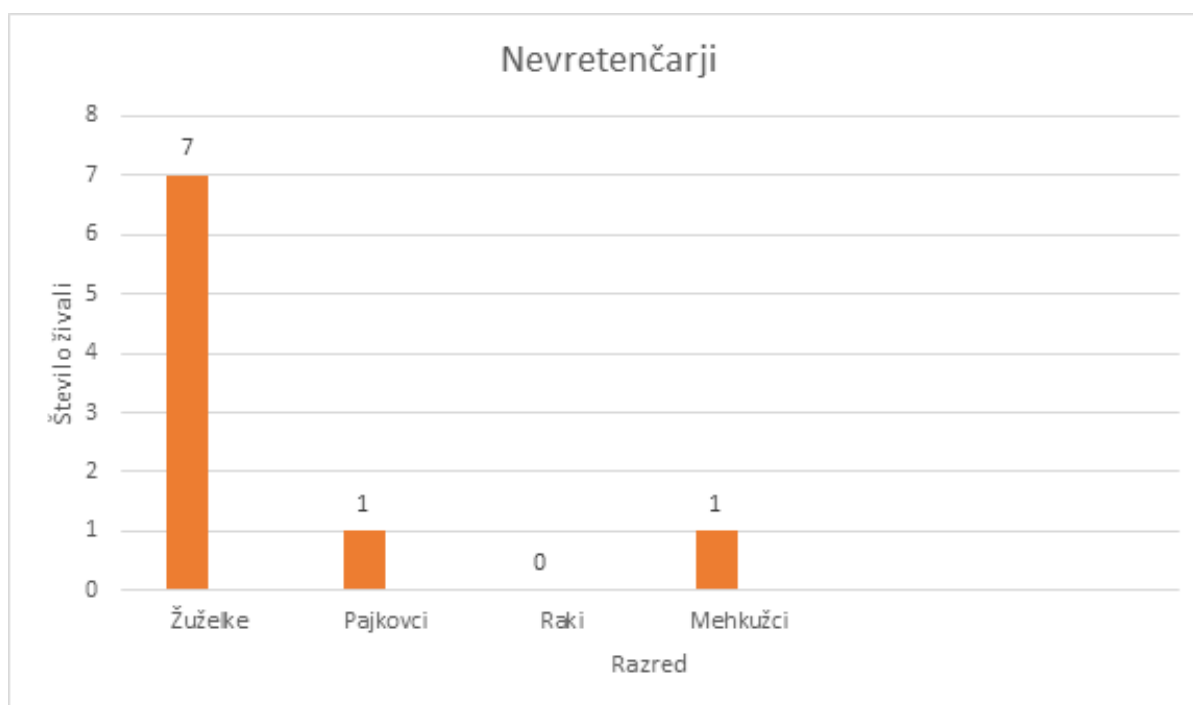
Naslednji graf prikazuje zastopanost vretenčarjev, ki nastopajo v basnih, glede na razred. Izmed 35 vretenčarjev nastopa v basnih 20 sesalcev, kar predstavlja 57,14 %, 10 ptic, kar je 28,57 %, 1 dvoživka, kar je 2,86 %, 3 plazilci, kar je 8,57 % vseh vretenčarjev, in 1 riba, kar je 2,86 % vseh vretenčarjev, ki nastopajo kot književne osebe.

Graf 2: Razredi vretenčarjev glede na zastopanost v basnih.

V naslednjem grafu je predstavljena zastopanost nevretenčarjev v basnih glede na razred. Izmed 9 nevretenčarjev nastopa v zgodbah 7 žuželk, kar predstavlja 77,8 % tega debla, 1 pajkovec, kar je 11,1 %, in 1 mehkužec, kar je prav tako 11,1 % nevretenčarjev.

Graf 3: Razredi nevretenčarjev glede na zastopanost v basnih.

Skupno lahko povzamem, da predstavljajo sesalci 45,45 % vseh živali, saj je od 44 izpisanih živali 20 živali sesalcev.

S tem je **peta hipoteza** *V basnih nastopa največ sesalcev* **potrjena**, saj so živali drugih razredov zastopane v manjšem številu.

3.4 ANALIZA ANKETNEGA VPRAŠALNIKA

Pri analizi anketnega vprašalnika sem se najprej osredotočil na dve živali, tj. volka in osla, saj nastopata tako v Slovenskih basnih in živalskih pravljicah kot tudi v basnih, ki so ju sedmošolci že obravnavali.

Pri volku smo tako sedmošolci kot jaz potrdili njegove tipizirane lastnosti, da je torej požrešen, krvoloč in močan. Pri oslu smo prav tako oboji ugotovili, da je neumen.

Jagnje je sicer po SSKJ *ekspresivno pohleven, ubogljiv človek*: on je res jagnje, kar je sopomensko z ovco, ki je *ekspresivno pohleven, ubogljiv človek*: vse življenje je bil ponižna ovca. Tudi sedmošolci so ugotovili njeno tipizirano lastnost pohlevnost.

V basnih se čebela izkaže za pridno, delavno, marljivo, priljubljeno pri ljudeh, čmrlj pa je za razliko od nje obilen, rejen, neroden, len, med nabira le zase, ljudje se ga bojijo in ga ne marajo. Sedmošolci so potrdili lastnosti čebele in čmrlja, pri čemer so slednjemu pripisali tudi negativne lastnosti, kar potrди oznako, da pri ljudeh ni priljubljen (nadležen, požrešen, grd, napadalen, poreden).

Mravlja je delavna, pridna, muren pa neodgovoren, nedelaven. Slednji namreč gode in poje, namesto da bi si nabiral živež za zimo. Pri mravlji so sedmošolci navedli isti lastnosti, pri murnu pa ugotovili, da je glasen, čeprav so mu pripisali še veliko negativnih lastnosti, kot so grd, nesramen, grozljiv, nadležen.

V tabeli lastnosti so sedmošolci 26 živalim pripisali tipične lastnosti, kar je 65 % živali. S tem je **druga hipoteza** *Večina učencev bo dobro poznala tipizirane lastnosti živali iz basni* **potrjena**.

Četudi ostane 35 % živali brez tipiziranih lastnosti, je **tretja hipoteza** *Za manj znane lastnosti živali iz basni pa učenci le-teh večinoma ne bodo poznali* **potrjena**. Gre namreč za živali, za katere je težko določiti tipične lastnosti.

3.5 ANALIZA INTERVJUJEV

3.5.1 Analiza intervjuja o pticah z biologom, red. prof. dr. Francem Janžekovičem s Fakultete za naravoslovje in matematiko Univerze v Mariboru, strokovnjakom za ptice.

Na prvo vprašanje *Kakšne so lastnosti štoklje, kraljička in orla? Ali so palček, stržek in kraljiček ista vrsta ptice? V basni so namreč te besede sopomenke* profesor pravi, da je štoklja zaščitniška, saj najbolje varuje svoja jajca. Za kraljička, pravi, da je živahen, kar je v nasprotju z mnenjem sedmošolcev, ki trdijo, da je dolgočasen. Podnevi je kraljiček sramežljiv, saj se ne pokaže

velikokrat. Skriva se namreč v luknjah pri tleh. Strokovnjak trdi, da sta v basni Palček in orel uporabljeni lastnosti dveh vrst ptic, tj. palčka in kraljička, ki sta v literarnem delu uporabljeni kot sopomenki, v realnem življenju pa kraljiček in palček nimata enakih lastnosti. Palček se sicer prav tako skriva podnevi, a vselej visoko v drevesne krošnje. Kraljiček je v basni in v realnosti, po mnenju profesorja, žaljivo ime.

Pri drugem vprašanju *Vrabc je torej domoljuben. Kako pa je v realnem življenju? Lastovke prištevamo med ptice selivke, v katero skupino ptic pa sodijo vrabci* je profesor potrdil, da se vrabec ne seli, tako da je potrdil, da je domoljuben, saj je ptica stalnica.

Na vprašanje *Basen nakaže vrabčevo lastnost modrost. Ali so vrabci zares preudarni* je strokovnjak odgovoril pritrdilno. Vrabci namreč spadajo med pametnejšo vrsto ptic.

Sledilo je vprašanje *Ali golobi praviloma gnezdijo vselej na istem mestu in se ne oddaljujejo od svojega doma? So torej golobi zapečkarji?* Strokovnjak je razložil, da obstajata dve vrsti: gozdni golob in mestni golob, vendar noben golob ne gnezdijo na istem mestu. Mestni golob se ne seli, gozdni pa. Povedal je, da tudi mestni golobi izdelujejo slaba gnezda, torej nastavijo le nekaj vejic in se za gnezdo ne potrudijo. Tako gnezdo do naslednje valitve jajc ne obstane. Ko gradijo novo gnezdo, se sicer vrnejo pogledat, če je staro gnezdo še obstalo, ker pa ga ni, si v bližini izdelajo novo.

Peto vprašanje se je glasilo *Ali si živali pomagajo med seboj tudi v resničnem življenju?* Strokovnjak je zatrdil, da si živali med seboj ne pomagajo, saj v resničnem življenju golob čebele nikoli ne bi rešil iz vode in čebela ne bi rešila goloba pred lovcem.

Vprašanje *So torej golobice pametnejše od lisic* je dobilo odgovor, da so sesalci vedno pametnejši od ostalih živalskih vrst.

Tako je tudi na vprašanje *Čaplja je prav tako zvita, preudarna in predrzna, saj prelisiči celo volka. Lahko ptica premaga plenilca* gospod dejal, da ptica nikoli ne more premagati plenilca.

V basni Jež in škrjanec oba drug drugemu pohrustata mladiče. Strokovnjak je zatrdil, da v naravi ne obstajajo naravni sovražniki, saj se živali med seboj ne sovražijo, temveč imajo nagon. Na vprašanje *Se ježi prehranjujejo s pticami? Ali orli plenijo druge ptice? So kanja, skobec, kragulj*

in sokol res plenilci je odgovoril, da se ježi prehranjujejo s pticami, bodisi z mladiči bodisi s poginulimi pticami pri tleh, medtem ko orli ne plenijo drugih ptic, temveč le živali, ki živijo na tleh. Potrdil pa je, da so kanja, skobec, kragulj in sokol res plenilci.

Deveto vprašanje *Kokoš velja sicer za neumno, a se v tem primeru izkaže za pametno, enako kot petelin, lisica pa se izkaže za neumno. Kako pa je v vsakdanjem življenju je strokovnjak* dejal, da kokoš ni pametnejša od lisice. Dodal je, da sodi kokoš med bolj naivne vrste ptic, saj ogromno število kokoši pogine zaradi plenilcev.

Naslednje vprašanje se je glasilo *Je mračnik (netopir) ptič ali miš? V basni je pticam zatrjeval eno, mišim pa drugo. Strokovnjak* je pojasnil, da je netopir bolj soroden z mišjo, saj sta oba sesalca. Dejstvo pa je, da je netopir edini leteči sesalec. Ima pa ta žival tudi to možnost, da se lahko zakrinka bodisi kot ptič bodisi kot miš, saj ima lastnosti obeh vrst, čeprav spada pod eno.

Na zadnje vprašanje *Srake se hvalijo, da pojejo lepše kakor slavci in škrjanci, a basni je naslov Lastna hvala, cena mala. Je mogoče določiti, katere ptice pojejo najlepše* je prof. Janžekovič odgovoril, da srake s človeškega zornega kota ne pojejo, da pa je mogoče, da jih ptice vidijo drugače. Človek meni, da se srake derejo, torej sploh ne pojejo. Po mnenju ljudi pa sicer najlepše poje slavec. Zanimivo je tudi, da srakino drenje v naravi deluje kot alarm, saj druge živali z drenjem srake opozarjajo na lovce, plenilce in druge nevarnosti, pri čemer jim pomaga njihov dober spomin. Sraka si lahko zapomni veliko stvari. Tako npr. razlikuje med lovцем in gobarjem. Če vidi lovca, se začne dreti, če pa vidi gobarja, pa ne.

Zanimalo me je tudi, kako bi reagirala sraka, če bi se lovec preoblekel v gobarja. Profesor je povedal, da prvič ne bi odreagirala, ko pa bi naslednjič prišel gobar, bi sprožila alarm, saj ne bi več zaupala ne lovcu ne gobarju.

Slika 4: Palček oziroma stržek

Slika 5: Rumenuglavi kraljiček

Slika 6: Rdečeglavi kraljiček

3.5.2 Analiza intervjuja o živalih z biologom, red. prof. dr. Francem Janžekovičem s Fakultete za naravoslovje in matematiko Univerze v Mariboru

Na prvo vprašanje *Je volk res požrešen, krvoloč in neusmiljen, je morda celo hudoben, osel pa neumen* je strokovnjak odgovoril, da volk ni krvoloč in hudoben, vendar mu ljudje pripisujemo ti dve lastnosti. Volk je namreč zver in ko je lačen, išče plen. Dodal je, da osel ni neumen, tako ga vidimo le ljudje, saj je trmast.

Pri vprašanju *Ali je volk kdaj tudi prestrašen, čeprav to ni njegova tipična lastnost* je strokovnjak podal pritrdilen odgovor, saj se večjim zverem raje izogne, kakor da bi se spopadel z njimi. Kadar pa je lačen, napade. Takrat namreč izgubi strah. Večje živali volkovi napadajo v krdelih.

Sedmošolci so prepoznali tudi nekatere tipizirane lastnosti živali (npr. zajec – boječ, lisica – zvita, mravlja – marljiva, čebela – delavna, lev – neustrašen). Vse te lastnosti imajo po besedah informatorja navedene živali tudi v resničnem življenju, a jih tako vidimo ljudje.

Čebele veljajo za pridne, čmrlji pa ne. Na vprašanja *Zakaj ljudje ne marajo čmrljev in ali so za nas res nekoristni ter katero tipizirano lastnost bi pripisali čmrlju* je biolog odgovoril, da na obe živali ponovno gledamo skozi človeške oči. Čebele namreč nenehno nabirajo med, ki jim ga ljudje odvzamemo in ga nadomestimo s sladkano vodo. Čmrlji pa naberejo veliko manj medu in ga shranjujejo v tleh, tako da za človeka ni uporaben. Vendarle so te živali pomembni opraševalci in

so v tej vlogi celo pomembnejši od čebel. Kot njihovi tipizirani lastnosti je navedel lenobo in nadležnost.

Mravlja je delavna, pridna, muren pa neodgovoren, nedelaven. Slednji namreč gode in poje, namesto da bi si nabiral živež za zimo. Pri vprašanjih *Kakšna sta mravlja in muren v naravnem okolju, je muren za razliko od mravlje res nedelaven* je profesor pojasnil, da je tudi muren delaven, saj si nabere hrano, ko je lačen, vendar si za razliko od mravlje ne dela zalog. Pozimi se namreč skrrije pod zemljo in se v tem času ne prehranjuje. To mu omogoča dejstvo, da za razliko od sesalcev ne porablja energije, da bi si ohranil telesno temperaturo. Kljub temu pa večina murnov pozimi pogine. Pojasnil sem, da *bi murnu sam po branju basni določil tipično lastnost brezskrbnost*, s čimer se je profesor strinjal.

V basni Kresnica in muha prva drugi očita, da je "na vsem svetu ni bolj nadležne in sitne živali", medtem ko sama v lepih poletnih nočeh razveseljuje ljudi s svojo svetlobo. Muha velja za sitno, tudi sedmošolci so ji pripisali negativne lastnosti, kot nadležna, umazana, krvava, mesarska. Na vprašanje *Imajo muhe tudi kakšno pozitivno lastnost in obratno – imajo kresnice kakšno negativno* je strokovnjak odgovoril, da so muhe koristne živali, saj se prehranjujejo z odpadki, kresnice pa nimajo negativnih lastnosti.

Pajek muho požre, drugim živalim se kot kresnica hvali, da je priljubljen pri ljudeh, ker pokončuje nadležne muhe in drug mrčes. Pozna celo rek, če vidiš na večer pajka, ti prinese srečo. Druge živali mu očitajo, da ga ljudje preganjajo, ko ometajo njegove mreže.

Pri vprašanju *Je pajek koristen ali nadležen* je strokovnjak dejal, da mu negativno lastnost pripisujejo ljudje, ker se ga bojijo in ker dela mreže. Pojasnil je, da so le-te koristne, saj se vanje ujamejo muhe in komarji. Sam jih ne ometa, dokler se ne strgajo in jih pajek zapusti.

Vol v basni ves dan pridno orje, je torej delaven, pa vendar mu večkrat pripisujemo, da je neumen. Na vprašanje *Katera lastnost je za vola bolj značilna* je biolog dejal, da vol ni neumen, saj ga je človek naučil, kako vleče ralo. Prav tako je pritrnil, da je vol delaven. Pojasnil je, da je človek doslej skušal udomaćiti veliko živali – dandanes jim pravimo domače živali, a mu večine ni uspelo udomaćiti.

Na vprašanja *Zakaj velja lisica za najbolj zvito žival, ali se dihur res hrani s kokošmi in lisica z zajci in zakaj so psi v basnih večkrat krvoločni* je profesor odgovoril, da je lisica zvita, saj se lahko npr. volk zanese na svojo moč, lisica pa mora imeti druge sposobnosti, razmišljati mora bolj taktično, tako da je res zvita. Dihur se res hrani s kokošmi in lisica z zajci, saj sta oba plenilca, pes pa je udomačeni volk in ker ga človek hrani, ne pleni drugih živali. Še vedno pa se zgodi, da koga ugrizne, zato ga morajo prešolati ali uspavati.

Pri ugotovitvi, da v basnih nastopajo tudi živali iste vrste, npr. v basni *Stara in mlada lisica*, kjer se izkaže, da je starejši bolj moder, je dodal, da imajo starejši več izkušenj.

Pri nekaterih živalih je težko izluščiti tipizirano lastnost, še posebej pri pticah, pa tudi nekaterih drugih živalih, kot so veverica, želva, konj, jež, riba ... S pomočjo razlag in zgledov v SSKJ sem skušal odkriti tipizirane lastnosti vseh živali. Na vprašanja *Bi lahko bil golob kot simbol miru miroljuben, lastovka pa, ki se seli in vrača domov, kjer spleta gnezdo, domoljubna, vrabec brezskrben, saj pravimo, da nekdo živi brez skrbi kor vrabec v prosu* je strokovnjak odgovoril pritrdilno. Pri vprašanju *Za čaplje izvemo le, da letijo v jatah, so torej čaplje družabne* pa je povedal, da trditev ne drži. Čaplje namreč letijo same ali v paru, medtem ko v jatah letijo žerjavi.

Mačka in pes sta sovražnika, miš in mačka prav tako. Mačka je v basnih ošabna, pogumna, pes pa len, nevoščljiv, zavisten. Pa vendar je mačka med ljudmi privlačno dekle, pes pa zvest, vdan prijatelj. Kljub temu pravimo, da če živiš kot pes ali te zebe kot psa to predstavlja nekaj negativnega. Sledilo je vprašanje *Je temu tako, ker so psi nekoč živeli zunaj, privezani na verige ali ker so spremljali lovce in lovili divjad*, na katero je strokovnjak odgovoril pritrdilno.

Biti tiho kot miš potem pomeni, da so miši molčeče. V basni npr. miši niso molčeče niti se jim ne pripeti nič takšnega, da bi od tedaj naprej molčale. Pri vprašanju *So torej miši molčeče ali cvileče* je profesor pojasnil, da miši večino časa res molčijo in da cvilijo zelo redko.

V basnih pogosto nastopata še dve mogočni živali: medved in lev. Medved se izkaže za močnega in okornega, pogosto tudi neumnega, lev za neustrašnega. Pri vprašanju *Kakšna pa sta medved in lev med živalmi* je povedal, da je medved bolj obilen in zato hodi bolj okorno, da pa lahko pri teku ulovi celo konja. Da je neumen, zanj ne velja. Lev pa je kot volk neustrašen, kadar je lačen, medtem ko se večjim živalim, npr. bivolu, raje izogne.

V basnih je kozel neumen, dihur smrdljiv, kobilica poskočna, merjasec nasilen, veeverica živahna, želva trdoživa, žrebe poskočno, konj velik in neroden, ovca pohlevna, jež zbadljiv, žaba bahava, riba na suhem žalostna, v vodi vesela, gad hudoben, belouška pa ljubka. Navajanju tipiziranih lastnosti je profesor pritrnil, pri vprašanju *Je prav, da vsaki živali pripišemo eno tipično lastnost* pa pojasnil, da se strinja le delno, saj bi lahko nekaterim, kot npr. že na začetku intervjuja oslu, pripisali tudi dve lastnosti, tj. neumnost in trmo. Seveda pa mu neumnost pripisujemo ljudje zgolj zaradi tega, ker je trmast.

3.6 PRIMERJAVA IZPISANIH LASTNOSTI IN REALNIH LASTNOSTI

S pomočjo odgovorov strokovnjaka sem ugotovil, da v basnih navedene lastnosti živali v resničnem življenju ne obveljajo vedno. Biolog je potrdil, da sodijo npr. kokoši, katerih tipizirana lastnost je neumnost, sicer res med bolj naivne vrste ptic, saj jih veliko pogine zaradi plenilcev. Vendar v basni Koklja in piščeta plenilec odnese mladiča, ki ne upošteva maminega nasveta, naj se skrije pod njeno perut, ko bo zavpila in opozorila na nevarnost. V navedeni basni se koklja izkaže za pametno, otroka, ki ne upošteva nasveta staršev, pa pogubi hudobni svet.

Po drugi strani pa je iz intervjuja o pticah razvidno, da kraljiček in palček, ki sta v basni sopomenska izraza, nista ista vrsta ptice, saj se prvi skriva v luknjah pri tleh, drugi pa visoko na drevesih. Mladi vrabec, ki se v basni Vrabca izkaže za brezskrbnega, dobi pozimi hrano od starejšega vrabca, ki si je jeseni pridno nosil hrano v svoj dom, pomladi pa je mlajšega pregnal rekoč, naj poskrbi sam zase. Vrabci torej niso brezskrbni in sodijo med pametnejšo vrsto ptic.

Živali si med seboj ne pomagajo. Tako npr. Golob čebele ne reši iz vode, čebela pa goloba ne obvaruje pred lovцем.

Čaplja v basni prelisiči volka, v realnem življenju pa plenilec vedno premaga ptico.

Prav tako je strokovnjak potrdil, da ljudje živalim pripisujemo lastnosti skozi svoje oči. Volk torej ni krvoločan ali hudoben, lisica pa ne zvita, temveč sta obe zveri prilagojeni naravnemu okolju. Volk kot plenilec išče plen, kadar je lačen, sicer pa se živalim tudi izogne. Njegova moč mu omogoča lažji ulov kot lisici, ki mora loviti manjši plen.

Izkaže se torej, da je **prva hipoteza** *Menim, da bom ugotovil, da se bodo lastnosti živali v resničnem svetu in v basnih zelo razlikovale* **potrjena**.

4 RAZPRAVA, INTERPRETACIJA REZULTATOV

Na začetku sem si zastavil nekaj hipotez, ki sem jih na koncu potrdil ali ovrgel.

Predvideval sem, da se lastnosti živali v basnih in resničnem svetu zelo razlikujejo, kar sem potrdil tako z utemeljevanjem lastnosti posameznih živali iz basni, ki niso vedno tipizirane, kakor tudi z odgovori biologa.

Prva hipoteza *Menim, da bom ugotovil, da se bodo lastnosti živali v resničnem svetu in v basnih zelo razlikovale* je torej **potrjena**.

Glede na obravnavane basni sem predvideval, da bodo sedmošolci poznali lastnosti volka, jagnjeta in osla, glede na splošno vedenje pa bodo ugotovili tudi nekatere tipizirane lastnosti živali (npr. zajec – boječ, lisica – zvita, mravlja – marljiva, čebela – delavna, lev – neustrašen).

Volk je v basni Volk in jagnje požrešen, krvoloč in močan. Gre za lastnosti, ki so jih navedli tudi sedmošolci, vendar pa v obravnavani zbirki slovenskih basni jagnje ne nastopa.

Osel je pregovorno neumen. V basni Osel je osel ne želi ostati osel, zato prosi brivca, da mu poreže uhlje, brivec pa ga zavrne, da bo osel z uhlji ali brez. Sedmošolci so prav tako navedli strahopetnost kot zajčevo lastnost, lisica je po njihovih odgovorih zvita in lažniva, lev je močan, ukazovalen in pogumen oziroma neustrašen, medtem ko jagnje v obravnavani knjigi Slovenske basni in živalske pravljice ne nastopa.

SSKJ navaja primer on je res jagnje, kar pomeni pohleven, ubogljiv človek.

Na podlagi teh ugotovitev je **druga hipoteza** *Večina učencev bo dobro poznala tipizirane lastnosti živali* **potrjena**.

Na drugi strani pa je ostalo kar nekaj živali, pri katerih tako sedmošolci kakor tudi jaz sprva nismo navedli tipiziranih lastnosti, saj so le-te bodisi nedoločene bodisi nepoznane. Nepoznane so npr. pri različnih vrstah ptic, prav tako kot pri ptici in ptiču na splošno, nedoločene pa vsaj pri petelinu, veverici, želvi, murnu, konju in ježu.

S tem je **tretja hipoteza** *Za manj znane lastnosti živali iz basni pa učenci le-teh večinoma ne bodo poznali* **potrjena**.

Menil sem tudi, da bodo lastnosti živali v basnih vedno tipizirane, vendar se je že med branjem izkazalo, da v nekaterih nastopajo živali iste vrste, npr. v basnih Trije golobi, Mravlji, Stara in mlada lisica ali Vrabca, v katerih živali ne ravnajo enako.

Prav tako se npr. lisica v basni Volk in lisica ne izkaže za zvito, saj se volku posmehuje, ker je padel v volčjo jamo, a nazadnje še sama pade vanjo. Basen nas uči, da se bo kmalu zgodila nesreča tistemu, ki se norčuje iz drugega.

Lastnosti nekaterih živali v basnih pa sploh niso tipizirane.

Tako je **četrt hipoteza** *V basnih imajo živali vedno enake lastnosti, zatorej so le-te tipizirane* **ovržena**.

Pri klasifikaciji izpisanih živali glede na deblo in razred sem ugotovil, da je izmed 44 nastopajočih književnih oseb 45.45 % vseh živali, tj. 20, sesalcev.

S tem je **peta hipoteza** *V basnih nastopa največ sesalcev* **potrjena**, saj so živali drugih razredov zastopane v manjšem številu.

Pri zadnji hipotezi bi sicer predlagal izboljšavo metod, saj bi moral izpisati čisto vse živali, da bi dobil točen rezultat. Prav tako bi moral šteti, kolikokrat npr. v basnih nastopa posamezna žival, a to je že cilj nove raziskave.

5 SKLEP

Z raziskovalno nalogo sem dosegel vse cilje, ki sem si jih zastavil.

V nalogi sem najprej z analizo literature predstavil lastnosti živali iz slovenskih basni. Skušal sem ugotoviti, katere od lastnosti so tipizirane, katere lastnosti jim pripisujejo sedmošolci in kakšne so njihove lastnosti v resničnem življenju. Lastnosti sem sproti preverjal v strokovni literaturi in SSKJ, anketiral učence, klasificiral nastopajoče književne osebe glede na deblo in razred in naredil intervjuja s strokovnjakom na tem področju. Na koncu sem primerjal izpisane lastnosti iz basni z lastnostmi učencev, tipiziranimi lastnostmi in tistimi, ki mi jih je podal biolog.

Ugotovil sem, da vse živali nimajo tipiziranih lastnosti. Prav tako sem prišel do zaključka, da se tiste s tipiziranimi lastnostmi v basnih ne izkažejo vedno s svojo značilno lastnostjo, saj v basnih nastopajo bodisi živali iste vrste bodisi ima basen nauk, kateremu so podrejene lastnosti te iste živali.

S pomočjo odgovorov strokovnjaka sem potrdil, da se lastnosti živali v basnih in v resničnem življenju razlikujejo.

Sedmošolci so poznali tipične lastnosti živali, niso pa poznali le-teh pri manj znanih živalskih vrstah oziroma pri tistih živalih, ki pregovorno niso nosilke neke tipične lastnosti.

Ugotovil sem tudi, da nastopa v basnih največ sesalcev, kar pripisujem temu, da so basni namenjene najvišje razviti vrsti le-teh, tj. človeku.

Svoje ugotovitve bom predstavil vrstnikom pri urah slovenščine, pri čemer bo ustna predstavitev podkrepljena s pomočjo Power Pointa, povzetek naloge pa bo objavljen tudi na šolski spletni strani.

S proučevanjem literature so se mi razkrile tudi možnosti za nadaljnje raziskovanje. Zanimivo bi bilo raziskati, kako pogosto se živali s tipiziranimi lastnostmi pojavljajo v slovenskih pregovorih in rekih.

Zanimivo bi bilo vprašati učence, s katero živaljo se lahko najbolj poistovetijo oziroma katere lastnosti bi kot najbolj značilne pripisali samim sebi.

Prav tako bi bilo zanimivo raziskati, kateri pregovori se pojavljajo v naukih.

6 DRUŽBENA ODGOVORNOST

V nalogi sem upošteval odgovore vseh učencev ne glede na raso, narodnost ali spol, saj sem uporabil le kriterij starosti (7. razred), k razmišljanju sem jih spodbudil z vprašanji odprtega tipa, s čimer sem spodbujal njihovo kreativnost in ustvarjalnost.

Spoštljivo sem komuniciral z obema mentoricama na rednih srečanjih, trudil sem se upoštevati njune napotke in navodila, nasvete in spodbude. Dobivali smo se enkrat tedensko, a sta me po potrebi sprejeli tudi večkrat pred samim poukom.

Posebej skrbno in odgovorno sem se pripravil na intervjuja s strokovnjakom, ki me je sprejel odprtih rok in je z veseljem odgovoril na moja vprašanja, hkrati pa mi omogočil, da sem še poglobil poznavanje obravnavane tematike. Pogovarjala sva se v živo v njegovem kabinetu na FF Maribor.

Ker sem nalogo pisal v Wordu v skupni rabi z obema mentoricama, sem ravnal odgovorno tudi do okolja, saj sem varčeval s papirjem in pomagal ohraniti nekaj dreves.

Z nalogo bi želel ljudi spodbuditi k razmisleku o tem, s katerimi lastnostmi bi označili sami sebe, in o tem, kako lahko pripisovanje določenih lastnosti sočloveku, bodisi enemu bodisi skupini, etnični ali narodnostni, privede do etiketiranja, kar je nevarno še posebej, če drugemu pripišemo negativne lastnosti.

Dobro se je zavedati, da smo tudi mi kot posamezniki vedno del skupnosti in da smo skupek nekaj lastnosti, tako pozitivnih kot negativnih, kajti ni ga človeka, ki bi bil samo hudoben ali samo zvit, kakor tudi volk ni samo hudoben in lisica samo zvita, saj se večkrat zgodi, da prvi pomaga drugim in da je druga prelisičena.

Le s priznavanjem lastnih napak in zmot bomo oprostili napake drugemu, s priznavanjem lastne vrednosti pa uvideli dobre strani sočloveka ter pripomogli k trajnostnemu razvoju in napredku človeštva.

VIRI IN LITERATURA

Bolhar, A. (ur.) Slovenske basni in živalske pravljice. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2005.

Cirman, M. (et al.) Ta knjiga je zate. Berilo za sedmi razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: DZS, 2007.

Fran. Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Dostopno na <https://www.fran.si/>.

Golob, B. (et al.) Sreča se mi v pesmi smeje: berilo za sedmi razred osnovne šole. Ljubljana, Mladinska knjiga, 2015.

Honzak, M. Književnost. Priročnik z vajami. Ljubljana: Jutro, 1996.

Kodre, P. Od glasov do knjižnih svetov 7 (samostojni delovni zvezek za slovenščino v 7. razredu osnovne šole: jezik in književnost). Ljubljana: Rokus Klett, 2022.

Kraljestvo živali. Dostopno v i-učbeniku Naravoslovje in tehnika 4 na <https://eucbeniki.sio.si/nit4/1324/index.html>, privzeto 5. 2. 2024.

Petkovšek, D. Slovenske basni. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1976.

Živali razvrščamo v sistem. Dostopno v i-učbeniku Naravoslovje 7 na <https://eucbeniki.sio.si/nar7/2009/index8.html>, privzeto 5. 2. 2024.

VIRI SLIK

Slika 7: Slovenske basni in živalske pravljice pridobljena 13. 1. 2024 s <https://www.antikvariatantiqua.si/otroska-literatura/volk-in-jagnje/>.

Slika 8: Slikanica Volk in jagnje pridobljena 13. 1. 2024 s <https://www.antikvariatantiqua.si/otroska-literatura/volk-in-jagnje/>.

Slika 9: Ilustracija basni Osel je osel pridobljena 13. 1. 2024 s <https://www.youtube.com/watch?v=xAhCV-TBqDI>.

Slika 10: Palček oziroma stržek pridobljena 12. 2. 2024 s <https://galerija.fotonarava.com/slika/33224/album/1>.

Slika 11: Rumenoglavi kraljiček (pridobljeno 12. 2. 2024 s <https://www.ptice.si/ptice-in-ljudje/ptice-slovenije/kraljicki/>).

Slika 12: Rdečeglavi kraljiček (pridobljeno 12. 2. 2024 s <https://www.ptice.si/ptice-in-ljudje/ptice-slovenije/kraljicki/>).

USTNI VIR: red. prof. dr. Franc Janžekovič, 9. 1. 2024 in 13. 2. 2024.

7 PRILOGE

7.1 Anketni vprašalnik

Pozdravljen, sem osmošolec in pripravljam raziskovalno nalogo na temo lastnosti živali iz basni. Prosim, da si vzameš čas in rešiš anketni vprašalnik.

Lastnosti živali v basnih

Navodila:

Napiši čim več lastnosti, za katere se ti zdi, da veljajo za posamezno žival.

lisica	
petelin	
zajec	
dihur	
orel	
volk	
medved	
merjasec	
kokoš	
ptica (sraka, sova)	
veverica	
želva	
golob	
vrabec	
palček	
lastovka	
čebela	
čmrlj	
ptič (škrjanec)	
muren	
mravlja	
muha	
kresnica	
vol	
pajek	

polž	
pes	
mačka	
miš	
kobilica	
žrebe	
konj	
čaplja	
opica	
kozel	
ovca	
jež	
polh	
lev	
osel	
gad	
belouška	
žaba	
riba	

Navedi naslove basni, ki ste jih letos obravnavali pri pouku.

Hvala za sodelovanje.

7.2 Vprašanja za intervju o pticah s strokovnjakom, red. prof. dr. Francem Janžekovičem.

V basni Palček in orel so ptice hotele imeti kralja. Sklenile so, da bo njihov kralj tisti, ki poleti najvišje v nebo. Vsi ptiči so se pognali v višave, tudi najmanjši med njimi, palček. Ker pa majhnost pomeni tudi slabšo moč, je palček vedel, da v tekmi z večjimi pticami ne more zmagati.

Prebrisani palček se je skrila štorklji pod perje, a štorklja tega ni opazila. Do zmage je nameraval priti s prevaro. Ko sta v zraku ostala le še štorklja in orel, je prva začela izgubljati moči in je omagala, palček pa je letel naprej z orlom. Ker je bil orel utrujen od dolgotrajnega letenja, je omagal tudi on. Palček ga je torej premagal in hotel postati kralj.

Ptice pa so spregledale palčkovo prevaro in bi ga ubile, če se ne bi pravočasno skrila v mišjo luknjo. Tako je dobil vzdevek kraljiček.

V SSKJ (fran.si) najdemo razlago, da je štorklja velika močvirska ptica selivka z belim perjem po telesu, črnimi perutmi in dolgimi golimi nogami, stržek pa zelo majhna ptica pevka z rjavkastim kratkim repom. Pod sopomenko kraljiček se nahaja razlaga, da je to celo najmanjša ptica pevka z rdečo ali rumeno liso na temenu, medtem ko sopomenka palček ne pomeni ptice kot take, temveč zelo majhnega človeka.

Iz besedila je razvidno, da je štorklja proti palčku res velika, saj se slednji skriva pod njeno perut, pa tega sploh ne opazi.

Orel je velika ptica ujeta z ukrivljenim repom in dolgim kljunom, knjižno, ekspresivno pa pomeni odločnega, pogumnega človeka.

Vzdevek je izraz, ki se daje osebi po kakšni značilnosti. Pomanjševalnica kraljiček v basni pomeni slabšalno ime za prevaranta.

Palček je sicer zviti, torej zna z iznajdljivostjo in bistrostjo presenetiti oziroma prevarati tekmeča, a moralno pravilo basni ne dovoljuje prevare, zato je ga kljub zmagi nad orlom ostale ptice razkrinkajo. Do prevaranta so neizprosne.

SSKJ navaja tudi razlago pregovora kdor visoko leta, nizko pade: kdor ima pretirano dobro mnenje o svoji družbeni pomembnosti in pretirane zahteve po družabnem uspehu, ugledu, doživi pogosto neuspeh.

1. Kakšne so lastnosti štorklje, kraljička in orla? Ali so palček, stržek in kraljiček ista vrsta ptice? V basni so namreč te besede sopomenke.

V basni Vrabec in lastovka, se brhka lastovka pozimi seli na jug in vrabca označi za bedaka, ker ji pove, da ne bo imel ne hrane ne doma, dobri rjavček pa ji odvrne, da ne želi zapustiti svoje preljube domovine, temveč želi z njo trpeti in stradati ter pričakati boljših in srečnejših dni, četudi bi poginil.

2. Vrabec je torej domoljuben. Kako pa je v realnem življenju? Lastovke prištevamo med ptice selivke, v katero skupino ptic pa sodijo vrabci?

Obe ptici se srečata tudi v basni Ptičji zbor. Lastovka vpraša vrabca, če so veliko sklepali in naredili na zboru ptic, kjer so tako kričali in vreščali, ta pa jo zavrne, da kjer se veliko govori, se malo koristnega naredi.

3. Basen nakaže vrabčevo lastnost modrost. Ali so vrabci zares preudarni?

V basni Lisjak in vrabec pa je vrabec kaznovan za svojo samohvalo, saj ga lisjak prelisiči in pohrusta.

Basen Trije golobi nas pouči, da preživi edino golob, ki ostane doma, druga dva, ki odletita v svet, češ da je doma dolgočasno, pa pokonča ptica ujeda. Preživeli golob gruli pol žalostno, pol veselo pesem. Žalostno, ker pogreša brata, veselo pa v čast varnemu rodnemu gnezdu.

4. Ali golobi praviloma gnezdijo vselej na istem mestu in se ne oddaljujejo od svojega doma? So torej golobi zapečkarji?

Golob v basni Čebela in golob reši čebelo iz vode, ta pa mu vrne uslugo, saj piči lovca, ki želi ustreliti goloba. Sraka v basni Zakaj ima zajček preklano ustnico z nasvetom pomaga zajcu, da se znebi strahu.

5. Ali si živali pomagajo med seboj tudi v resničnem življenju?

Golobici v basni Lisica in golobici ne nasedeta dobrikanju lisice, temveč z glasnim golčanjem prikličeta psa, da jo prežene, za hišo pa premeteno sleparko ustrelji gospodar.

6. So torej golobice pametnejše od lisic?

Tudi čaplja v basni Volk in čaplja prelisiči požrešnega volka, ki jo prosi, naj mu iz grla odstrani kost, tako da mu v desni in levi kot gobca vstavi poleno, da je ne more šavsniti, stopi po lovca in ta ustrelji volka.

7. Čaplja je prav tako zvita, preudarna in predrzna, saj prelisiči celo volka. Lahko ptica premaga plenilca?

V naravi obstajajo naravni sovražniki. Tako v basni Jež in škrjanec prvi drugemu pohrusta vse mladiče in bi ugonobil tudi starša, če ne bi ušla. Sova želi skleniti premirje z orlom in mu pove, da so njeni mladiči najlepši, on pa zgrabi, raztrga in požre grde vreščeče mladiče. Kanja v basni Koklja in piščeta odnese kokoši pišče, skobec v basni Petelina odnese mladiča, kragulj v basni Kragulj in vrane prav tako, v basni Vrabci in krokar pa le-ti (tako kot vrane) zobajo zrnje. V basni Vrani in sokol slednji zadavi in razmesari obe.

8. Se ježi prehranjujejo s pticami? Ali orli plenijo druge ptice? So kanja, skobec, kragulj in sokol res plenilci?

Med domačimi živalmi v basnih nastopata kokoš in petelin. Prva v basni Maček in kokoš pametno zavrne mačka, ki se hvali, da zna loviti miši, rekoč, da zna nesti jajca, pa jih ne poje sama, temveč jih daje gospodarju in ga redi. Tako utemelji, da je modrejša in bolj koristna kot maček. Slednji molči, saj na tihem prizna, da ima kokoš prav.

Tudi petelin na drevesu se v basni Pes in petelin izogne lisici, ko ji pove, da v duplu prenočuje njegov prijatelj. Lisica, misleč da je njegov prijatelj petelin, skoči v duplo in pes jo raztrga. V basnih petelin pogosto prelisiči lisico.

9. Kokoš velja sicer za neumno, a se v tem primeru izkaže za pametno, enako kot petelin, lisica pa se izkaže za neumno. Kako pa je v vsakdanjem življenju?

V basni Orel in lisica, pa prvi ukrade lisici mladiče in jih ponese v gnezdo na visokem drevesu. Lisica pod drevesom zakuri ogenj in orel ji vrne mladiče, da ne bi izgubil svojih. Nauk basni je, da moramo živeti v miru tudi s tistimi, ki so slabotnejši od nas, ker nam tudi oni lahko škodijo.

10. Je mračnik (netopir) ptič ali miš? V basni je pticam zatrjeval eno, mišim pa drugo.

11. Srake se hvalijo, da pojejo lepše kakor slavci in škrjanci, a basni je naslov Lastna hvala, cena mala. Je mogoče določiti, katere ptice pojejo najlepše?

Hvala za pogovor.

7.3 Vprašanja za intervju o živalih s strokovnjakom, red. prof. dr. Francem Janžekovičem.

Sedmošolci so v šoli obravnavali basni Ivana Andrejeviča Krilova Volk in jagnje ter Mateja Bora Osel je osel. Pri analizi anketnega vprašalnika sem se najprej osredotočil na ti dve živali, tj. volka in osla, saj nastopata tako v Slovenskih basnih in živalskih pravljicah kot tudi v basnih, ki so ju sedmošolci že obravnavali.

Pri volku smo tako sedmošolci kot jaz potrdili njegove tipizirane lastnosti, da je torej požrešen, krvoloč in močan. Pri oslu smo prav tako oboji ugotovili, da je neumen.

1. Je volk res požrešen, krvoloč in neusmiljen, je morda celo hudoben, osel pa neumen?

Pri branju živalske pravljice Volk, pes in mačka sem npr. zasledil tudi netipično lastnost volka, da je prestrašen. Ko čaka na spopad s psom, na kateri naj bi oba prišla s spremljevalcem, si sam izbere medveda, psa pa spremlja mačka, ki hodi pred njim z visoko dvignjenim repom. Volk je ne prepozna, zato predlaga medvedu, da zleze na hrast, sam pa se skriva v listje in ves prestrašen posluša, kaj bo. Ko nekoliko dvigne glavo, listje zašumi, maček, misleč da je miška, zagleda njegovo uho in zgrabi uho s tacami, volk pa se prestraši še huje, skoči pokonci, se zaleti v bližnjo skalo in se ubije. Maček se zboji volka in skoči na hrast, medved pa, vedoč da je maček ubil volka, meni, da je sedaj na vrsti še sam, zato skoči z drevesa in se ubije na skalah. Tako maček pokonča obe zveri in s psom se veselo odpravita domov.

Izkaže se torej, da v pravljicah živali nimajo vedno tipiziranih lastnosti.

2. Ali je volk kdaj tudi prestrašen, čeprav to ni njegova tipična lastnost?

Sedmošolci so prepoznali tudi nekatere tipizirane lastnosti živali (npr. zajec – boječ, lisica – zvita, mravlja – marljiva, čebela – delavna, lev – neustrašen).

V basnih se čebela izkaže za pridno, delavno, marljivo, priljubljeno pri ljudeh, čmrlj pa je za razliko od nje obilen, rejen, neroden, len, med nabira le zase, ljudje se ga bojijo in ga ne marajo. Sedmošolci so potrdili lastnosti čebele in čmrlja, pri čemer so slednjemu pripisali tudi negativne lastnosti, kar potrди oznako, da pri ljudeh ni priljubljen (nadlež, požrešen, grd, napadalen, poreden). Sam sem po branju basni in zapisa v SSKJ čmrlju pripisal lastnost, da je okoren.

3. Zakaj ljudje ne marajo čmrljev in ali so za nas res nekoristni? Katero tipizirano lastnost bi pripisali čmrlju?

Mravlja je delavna, pridna, muren pa neodgovoren, nedelaven. Slednji namreč gode in poje, namesto da bi si nabiral živež za zimo. Pri mravlji so sedmošolci navedli isti lastnosti, pri murnu pa ugotovili, da je glasen, čeprav so mu pripisali še veliko negativnih lastnosti, kot so grd, nesramen, grozljiv, nadležen.

4. Kakšna pa sta mravlja in muren v naravnem okolju? Je muren za razliko od mravlje res nedelaven? Sam bi mu po branju basni določil tipično lastnost brezskrbnost. Kaj menite vi?

V basni Kresnica in muha prva drugi očita, da je "na vsem svetu ni bolj nadležne in sitne živali", medtem ko sama v lepih poletnih nočeh razveseljuje ljudi s svojo svetlobo.

5. Muha velja za sitno, tudi sedmošolci so ji pripisali negativne lastnosti, kot nadležna, umazana, krvava, mesarska. Imajo muhe tudi kakšno pozitivno lastnost? In obratno – imajo kresnice kakšno negativno?

Pajek muho požre, drugim živalim se kot kresnica hvali, da je priljubljen pri ljudeh, ker pokončuje nadležne muhe in drug mrčes. Pozna celo rek, če vidiš na večer pajka, ti prinese srečo. Druge živali mu očitajo, da ga ljudje preganjajo, ko ometeje njegove mreže.

6. Je pajek koristen ali nadležen?

Vol tudi v basni ves dan pridno orje, je torej delaven, pa vendar mu večkrat pripisujemo, da je neumen.

7. Katera lastnost je za vola bolj značilna?

V basni polž prelisiči lisico, saj pride na cilj tako, da se ji prislini na rep. Ko zleze lisici z repa, se spreneveda, da jo čaka že pol ure. Lisica osramočena, ker je izgubila stavo, zbeži v gozd. Večkrat pa se v basnih sicer potrdi njena bistrumnost. Kozla izkoristi, da se reši iz vodnjaka, dihurja prestraši, da prihaja volk, in mu ukrade plen, to je kokoš, boji se je zajec, ki ji pravi, da bi ga pohrustala, pokonča pa jo pes, ki jo raztrga.

8. Zakaj velja lisica za najbolj zvito žival? Ali se dihur res hrani s kokošmi in lisica z zajci? In zakaj so psi v basnih večkrat krvoločni?

V basnih nastopajo tudi živali iste vrste, npr. v basni Stara in mlada lisica, kjer se izkaže, da je starejši bolj moder. Prav tako se npr. lisica v basni Volk in lisica prvemu posmehuje, ker je padel v volčjo jamo, a nazadnje še sama pade vanjo. Basen nas uči, da se bo kmalu zgodila nesreča tistemu, ki se posmehuje drugemu.

9. Kako je torej s to lisičino zvitostjo?

Pri nekaterih živalih je težko izluščiti tipizirano lastnost, še posebej pri pticah, pa tudi nekaterih drugih živalih, kot so veverica, želva, konj, jež, riba ... S pomočjo razlag in zgledov v SSKJ sem skušal odkriti tipizirane lastnosti vseh živali.

10. Bi lahko bil golob kot simbol miru miroljuben, lastovka pa, ki se seli in vrača domov, kjer spleta gnezdo, domoljubna, vrabec brezskrben, saj pravimo, da nekdo živi brez skrbi kor vrabec v prosu? Za čaplje izvemo le, da letijo v jatah. So torej čaplje družabne?

Mačka in pes sta sovražnika, miš in mačka prav tako. Mačka je v basnih ošabna, pogumna, pes pa len, nevoščljiv, zavisten. Pa vendar je mačka med ljudmi privlačno dekle, pes pa zvest, vdan prijatelj. Kljub temu pravimo, da če živiš kot pes ali te zebe kot psa to predstavlja nekaj negativnega.

11. Je temu tako, ker so psi nekoč živeli zunaj, privezani na verige ali ker so spremljali lovce in lovili divjad?

Biti tiho kot miš potem pomeni, da so miši molčeče? V basni npr. miši niso molčeče niti se jim ne pripeti nič takšnega, da bi od tedaj naprej molčale.

12. So torej miši molčeče ali cvileče?

V basnih pogosto nastopata še dve mogočni živali: medved in lev. Medved se izkaže za močnega in okornega, pogosto tudi neumnega, lev za neustrašnega.

13. Kakšna pa sta medved in lev med živalmi?

Pa naj navedem še nekaj tipičnih lastnosti živali. Če ne veljajo zanje, me, prosim, popravite.

V basnih je kozel neumen, dihur smrdljiv, kobilica poskočna, merjasec nasilen, veverica živahna, želva trdoživa, žrebe poskočno, konj velik in neroden, ovca pohlevna, jež zbadljiv, žaba bahava, riba na suhem žalostna, v vodi vesela, gad hudoben, belouška pa ljubka.

14. Je prav, da vsaki živali pripišemo eno tipično lastnost?

Hvala za pogovor.